

ΣΤΑΘΗΣ Ν. ΚΑΛΥΒΑΣ

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΣ *και* ΘΡΙΑΜΒΟΙ

ΟΙ 7 ΚΥΚΛΟΙ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΤΑΘΗΣ Ν. ΚΑΛΥΒΑΣ

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΣ
και ΘΡΙΑΜΒΟΙ

Μετάφραση
Νίκος Ρούσσος

Επιμέλεια μετάφρασης
Στάθης Ν. Καλύβας

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΣ ΚΑΙ ΘΡΙΑΜΒΟΙ

Τίτλος πρωτοτύπου: *Modern Greece: What everyone needs to know*, first edition
Συγγραφέας: Στάθης Ν. Καλύβας

Μετάφραση: Νίκος Ρούσσοσ
Επιμέλεια μετάφρασης: Στάθης Ν. Καλύβας
Διόρθωση: Αλέξανδρος Καρατζάς

© Oxford University Press 2015

© 2015, Εκδόσεις Κυριακός Παπαδόπουλος Α.Ε., για την ελληνική γλώσσα

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά το Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με το Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με το Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Πρώτη έκδοση: Ιούνιος 2015

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

www.epbooks.gr

Καποδιστριαύ 9, 144 52 Μεταμόρφωση Αττικής
τηλ.: 210 2816134, e-mail: info@epbooks.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Μασσαλίας 14, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3615334

ISBN 978-960-569-334-3

*Μήπως, μερικές φορές ο λάθος τρόπος είναι ο σωστός τρόπος;
Μήπως, μπορείς να πάρεις το λάθος μονοπάτι
και παρ' όλα αυτά να καταλήξεις εκεί που ήθελες να βγεις;
Ή, με άλλα λόγια μήπως κάποιες φορές τα κάνεις όλα λάθος
και στο τέλος σου βγαίνουν όλα σωστά;*

Ντόνα Ταρτ, Η καρδερίνα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>Πρόλογος στην ελληνική έκδοση</i>	13
I ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ;	
<i>Πού στοχεύει αυτό το βιβλίο;</i>	17
<i>Πού βρίσκεται η Ελλάδα σήμερα;</i>	21
<i>Ποιό είναι το ειδικό βάρος της αρχαίας Ελλάδας;</i>	24
<i>Ποιο είναι το περιεχόμενο της ταυτότητας των Ελλήνων;</i>	26
<i>Πού ακριβώς έγκειται η ιδιοτυπία της Ελλάδας;</i>	30
<i>Τελικά ποιος είναι ο απολογισμός της σύγχρονης Ελλάδας;</i>	33
<i>Πώς συνυπάρχουν καταστροφές και θρίαμβοι;</i>	36
II ΑΝΑΔΥΣΗ	
<i>Πώς προέκυψε η νεότερη Ελλάδα;</i>	38
<i>Πώς προέκυψε και τι ήταν το ελληνικό εθνικό κίνημα;</i>	40
<i>Πώς προέκυψε η Ελληνική Επανάσταση;</i>	49
<i>Ποιοι, γιατί και πώς εξεγέρθηκαν;</i>	52
<i>Ποια ήταν η τύχη της εξέγερσης;</i>	55
<i>Πώς διεθνοποιήθηκε η εξέγερση;</i>	57
<i>Πώς δομήθηκε η αμφίσημη σχέση Ελλάδας-Δύσης;</i>	62
III ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ	
<i>Πώς οικοδομήθηκε το νέο κράτος;</i>	66
<i>Πώς οικοδομήθηκε το νέο έθνος;</i>	71
<i>Τι ήταν η Μεγάλη Ιδέα;</i>	75
<i>Ποιοι ήταν οι αλύτρωτοι Έλληνες;</i>	77
<i>Ποιες ήταν οι συνέπειες της αλυτρωτικής εξωτερικής πολιτικής;</i>	79
<i>Τι ήταν ο Μακεδονικός Αγώνας;</i>	81
<i>Πώς η Ελλάδα υιοθέτησε δημοκρατικούς και κοινοβουλευτικούς θεσμούς;</i>	85
<i>Πώς λειτουργούσαν οι νέοι θεσμοί;</i>	88

<i>Πώς έγινε η Ελλάδα έθνος μικροκαλλιεργητών;</i>	90
<i>Ήταν η Ελλάδα ένα «αποτυχημένο κράτος»;</i>	93
<i>Σε τι κατάσταση βρισκόταν η οικονομία;</i>	97
<i>Τι οδήγησε στις διαδοχικές πτωχεύσεις;</i>	101
<i>Πώς δημιουργήθηκαν υποδομές;</i>	104
<i>Πώς διπλασίασε η Ελλάδα την επικράτειά της;</i>	106
<i>Πώς μεταμορφώθηκε η Ελλάδα;</i>	109

IV ΑΝΑΤΑΡΑΞΕΙΣ

<i>Τι ήταν ο Εθνικός Διχασμός;</i>	112
<i>Ποια ήταν τα επακόλουθα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου;</i>	116
<i>Τι ήταν η Μικρασιατική Καταστροφή;</i>	117
<i>Τι αντίκτυπο είχε η ανταλλαγή πληθυσμών;</i>	120
<i>Τι αντίκτυπο είχε η Μεγάλη Οικονομική Κρίση στη χώρα;</i>	127
<i>Ποιες ήταν οι δυνατότητες και τα όρια του ελληνικού κομμουνισμού;</i>	129
<i>Τι ήταν το καθεστώς της 4ης Αυγούστου;</i>	130
<i>Πώς ενεπλάκη η Ελλάδα στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο;</i>	132
<i>Τι ήταν ο ελληνικός Εμφύλιος Πόλεμος;</i>	134
<i>Πώς η ξένη κατοχή μετουσιώθηκε σε εμφύλιο πόλεμο;</i>	136
<i>Πώς κατάφερε το Κομμουνιστικό Κόμμα να αναδειχθεί στον κυρίαρχο πολιτικό παράγοντα της Κατοχής;</i>	140
<i>Πώς εξηγείται ο όψιμος και μαζικός δασιλογισμός;</i>	142
<i>Πώς η απελευθέρωση έδωσε τη θέση της σε μια νέα εμφύλια σύγκρουση</i>	144
<i>Πώς ξεκίνησε ξανά ο Εμφύλιος και πώς τερματίστηκε;</i>	149
<i>Ποια ήταν η κληρονομιά του Εμφυλίου;</i>	153
<i>Ποια μορφή πήρε η μετεμφυλιακή πολιτική τάξη πραγμάτων;</i>	155

V ΑΠΟΓΕΙΩΣΗ

<i>Σε ποια κατάσταση βρήκε την Ελλάδα το τέλος του Εμφυλίου;</i>	159
<i>Πώς απογειώθηκε η Ελλάδα;</i>	162
<i>Τι προκάλεσε το στρατιωτικό πραξικόπημα του 1967;</i>	168
<i>Τι ήταν, τι πέτυχε και πώς κατέρρευσε το στρατιωτικό καθεστώς;</i>	171
<i>Πώς αποκαταστάθηκε η δημοκρατία;</i>	174
<i>Πώς προέκυψε το νέο κομματικό σύστημα;</i>	177
<i>Τι ήταν και τι κληροδότησε η κουλτούρα της Μεταπολίτευσης;</i>	180
<i>Ποια είναι η προέλευση και λειτουργία των «συγκρουσιακών» πρακτικών;</i>	183

<i>Πώς εντάχθηκε η Ελλάδα στην ΕΟΚ και με τι συνέπειες;</i>	188
<i>Ποιες ήταν οι οικονομικές επιπτώσεις της Μεταπολίτευσης;</i>	191
<i>Τι ακριβώς ήταν ο ελληνικός σοσιαλισμός;</i>	194
<i>Ποιες ήταν οι τρεις μεγάλες αντιφάσεις του ΠΑΣΟΚ;</i>	196
<i>Πώς το ΠΑΣΟΚ άλλαξε την Ελλάδα;</i>	199
<i>Πού οφείλεται η παρακμή της δημόσιας διοίκησης;</i>	202
<i>Ποιες ήταν οι κυριότερες συνέπειες της κακοδιοίκησης;</i>	206
<i>Πώς επέδρασε ο λαϊκισμός στις κοινωνικές και οικονομικές συμπεριφορές;</i>	210
<i>Πώς επέδρασε το ΠΑΣΟΚ στην οικονομία;</i>	214
<i>Πώς ξέφυγε η χώρα από το οικονομικό τέλμα;</i>	221

VI Η ΜΕΓΑΛΗ ΚΡΙΣΗ

<i>Πώς η οικονομική άνηση έδωσε τη θέση της στην κατάρρευση;</i>	228
<i>Τι προκάλεσε την κρίση;</i>	231
<i>Ποιες ήταν οι ευρωπαϊκές/θεσμικές αιτίες της κρίσης;</i>	235
<i>Ποιες ήταν οι εγχώριες/οικονομικές αιτίες της κρίσης;</i>	240
<i>Ποιες ήταν οι εγχώριες/πολιτικές αιτίες της κρίσης;</i>	244
<i>Τι ήταν το Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής;</i>	253
<i>Τι πέτυχε το πρόγραμμα προσαρμογής;</i>	258
<i>Πού στράβωσε το πρόγραμμα;</i>	260
<i>Γιατί στράβωσε το πρόγραμμα;</i>	264
<i>Πόσο συνετή επιλογή θα ήταν μια έξοδος από το ευρώ;</i>	270
<i>Ποιες ήταν οι πολιτικές επιπτώσεις της κρίσης;</i>	276
<i>Γιατί έκανε η Ελλάδα αυτή την επιλογή;</i>	283
<i>Και τώρα, πού;</i>	284

VII ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

<i>Ποιοι είναι οι επτά κύκλοι άνησης-κατάρρευσης-διάσωσης της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας;</i>	290
<i>Πώς το παρελθόν της Ελλάδας διαμορφώνει το παρόν και το μέλλον της;</i>	302
Σημειώσεις	305

Πρόλογος στην ελληνική έκδοση

Αποφάσισα να γράψω αυτό το βιβλίο μετά από τη σχετική παρότρυνση των Πανεπιστημιακών Εκδόσεων της Οξφόρδης που μόλις είχαν ξεκινήσει μια καινούργια σειρά με στόχο την έγκυρη, αλλά συγχρόνως κατανοητή και συνοπτική παρουσίαση σημαντικών ιστορικών, πολιτικών και επιστημονικών θεμάτων. Ο γενικός τίτλος της σειράς αυτής («What everyone needs to know about...» – «Τι πρέπει να ξέρει ο καθένας για...») παρέπεμπε σε μια αντίστοιχη παλαιότερη σειρά των Γαλλικών Πανεπιστημιακών Εκδόσεων με παραπλήσιο τίτλο («Que sais-je?» – «Τι γνωρίζω;»). Η σειρά αυτή ήταν πραγματικά πρωτοποριακή και υπήρξε μια από τις μεγάλες ανακαλύψεις των μαθητικών μου χρόνων. Ο πειρασμός λοιπόν να ανταποκριθώ θετικά στην πρόταση των Πανεπιστημιακών Εκδόσεων της Οξφόρδης ήταν μεγάλος, ιδίως στο βαθμό που η κρίση που χτύπησε τη χώρα το 2009 μάς έθεσε όλους μπροστά σε ένα αμείλικτο ερώτημα: πώς φθάσαμε εδώ; Αποφάσισα λοιπόν να τολμήσω αυτό το εγχείρημα, καθώς μου πρόσφερε και μια μοναδική ευκαιρία να ξαναδιαβάσω την ελληνική ιστορία και να τη σκεφθώ πιο σφαιρικά και συστηματικά.

Γράφοντας το βιβλίο αυτό, επεδίωξα να πετύχω τέσσερις κυρίως στόχους.

Ο πρώτος (και πιο άμεσος) ήταν να προσφέρω στο αγγλόφωνο κοινό ένα εργαλείο για να κατανοήσει τη χώρα μας και την ιστορία της και να προσπεράσει τα απλοϊκά (και συχνά αρνητικά) στερεότυπα που κυριάρχησαν στη διάρκεια της κρίσης, αλλά

και πριν απ' αυτήν. Ξαναδουλεύοντας την ελληνική μετάφραση, προσάρμοσα το κείμενο, αλλά επέλεξα σε γενικές γραμμές να διατηρήσω το ύφος της αρχικής μου γραφής, που απευθύνεται σε ένα κοινό το οποίο γνωρίζει λίγα πράγματα για την ελληνική ιστορία και επιθυμεί να διευρύνει τις γνώσεις του. Η επιλογή μου αυτή βασίστηκε στην αντίληψη πως, ενώ θεωρούμε πως γνωρίζουμε τα πάντα για την ιστορία μας, στην πραγματικότητα είτε γνωρίζουμε πολλά μεν, αλλά στραβά, είτε τελικά γνωρίζουμε πολύ λιγότερα από αυτά που νομίζουμε πως γνωρίζουμε. Κρίνοντας επομένως πως αξίζει τον κόπο να βάλουμε για λίγο στην άκρη τις μεγάλες μας και βαθιές βεβαιότητες, θεώρησα πως έχουμε μια μοναδική ίσως ευκαιρία να ξαναδούμε κάποια πράγματα με διαφορετική ματιά. Άλλωστε, αν δεν το επιχειρήσουμε αυτό στη σημερινή δύσκολη συγκυρία, τότε θα το επιχειρήσουμε;

Δεύτερος στόχος μου ήταν να γράψω ένα βιβλίο που να είναι κατανοητό, απλό, σφαιρικό και ουσιαστικό, χωρίς παρ' όλα αυτά να είναι απλώς περιγραφικό ή επιφανειακό. Ένα βιβλίο, με άλλα λόγια, που να παρακάμπτει τα εκατοντάδες ονόματα, γεγονότα και ημερομηνίες, που άλλωστε μπορεί κανείς να βρει σε πολλά εγκυκλοπαιδικά έργα αλλά και σε αρκετά, πληρέστερα, εξαιρετικά ιστορικά εγχειρίδια. Στόχος μου, με άλλα λόγια, δεν ήταν η πληρότητα, αλλά η απόδοση με αδρές και αφαιρετικές γραμμές της δυναμικής που διαπερνά την ελληνική ιστορία, με ιδιαίτερη έμφαση στα χαρακτηριστικά εκείνα που είναι ίσως λιγότερο γνωστά. Αντιλαμβάνομαι προφανώς πως όταν επιχειρεί κανείς να καλύψει μια περίοδο που αγγίζει τους δύο αιώνες και που εμπεριέχει πολλαπλές και σύνθετες διαδικασίες, αναγκαστικά θα απλοποιήσει, θα υποβαθμίσει και θα παραλείψει πτυχές, διαστάσεις και λεπτομέρειες που κάποιοι άλλοι θεωρούν πως έχουν ιδιαίτερη ή κομβική σημασία – ιδιαίτερα οι ειδικοί των επιμέρους

περιόδων και θεματικών. Η αφαίρεση όμως είναι αναπόφευκτη συνέπεια ενός τέτοιου εγχειρήματος – και ταυτόχρονα ένα από τα μεγάλα της πλεονεκτήματα. Το ίδιο ισχύει και για το γεγονός πως ενδεχομένως κάποιοι από τους ισχυρισμούς μου να θεωρηθούν από ορισμένους προκλητικοί ή αιρετικοί, πράγμα που κάθε άλλο παρά αρνητική χροιά ενέχει, ιδίως όταν γίνεται με καλή πίστη και δημιουργική διάθεση.

Τρίτος στόχος μου είναι η ανάδειξη των γενικών και διαχρονικών τάσεων της ελληνικής ιστορίας μέσα από ένα νέο, και ελπίζω πρωτότυπο, ερμηνευτικό σχήμα. Η πρόκληση που έθεσα στον εαυτό μου ήταν ο εντοπισμός της βαθύτερης λογικής που διέπει την ιστορική μας πορεία ως έθνους. Η καταγραφή μιας σειράς υπερφιλόδοξων εγχειρημάτων, αναπόφευκτων καταστροφών και ξένων διασώσεων με θετική σε γενικές γραμμές έκβαση συνιστά το θεμέλιο του σχήματος στο οποίο κατέληξα και το οποίο προτείνω, όπως και η κωδικοποίηση των σύνθετων αυτών διεργασιών σε επτά μεγάλους ιστορικούς κύκλους.

Τέλος, κεντρικός μου στόχος είναι η κατάθεση της ερμηνείας αυτής, λιγότερο με την έννοια ενός τελεσίδικου πορίσματος και περισσότερο ως ενός ερεθίσματος για περαιτέρω σκέψη, προβληματισμό και καλόπιστο και εποικοδομητικό διάλογο. Ως πανεπιστημιακός δάσκαλος θεωρώ πως η ικανότητα ενδοσκόπησης, αυτογνωσίας, και κριτικής αλλά συνάμα δημιουργικής και πρωτότυπης σκέψης συμπεριλαμβάνεται στα πιο σημαντικά εφόδια που μπορεί να διαθέτει ένας άνθρωπος – και είναι αυτό που πάντοτε προσπαθώ να εμφυσήσω στους φοιτητές μου. Κατ' αναλογία, το ίδιο θεωρώ πως ισχύει και για τα έθνη.

*Στάθης Ν. Καλύβας,
Αθήνα, Ιούνιος 2015*

I

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ;

Πού στοχεύει αυτό το βιβλίο;

Το βιβλίο αυτό προτείνει ένα ερμηνευτικό σχήμα της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας. Αναζητεί, με άλλα λόγια, το συνεκτικό νήμα που διατρέχει την ιστορία της χώρας, από την ανεξαρτησία της έως σήμερα, έτσι ώστε να συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση του παρελθόντος και του παρόντος της, και ενδεχομένως στον ουσιαστικότερο προβληματισμό για το μέλλον της.

Ο όρος «νεότερη Ελλάδα» (στα αγγλικά “modern Greece”) προϋποθέτει τη διαφοροποίηση μεταξύ μιας σύγχρονης κοινωνίας και της αρχαίας προκατόχου της. Έξω από τη χώρα μας, η τελευταία αναφέρεται συχνά απλώς ως «Ελλάδα»: εμείς, ωστόσο, χρησιμοποιούμε τους όρους «Ελλάδα» και «Ελληνες» χωρίς να διακρίνουμε ανάμεσα στις διάφορες ιστορικές περιόδους, παρά το γεγονός πως οι όροι «νέος ελληνισμός» και «Νεοέλληνες» έχουν παρεισφρήσει στο λεξιλόγιό μας, συχνά μάλιστα και με κάποια ειρωνική χροιά. Όπως θα διαπιστώσουμε όμως στη συνέχεια, η χρήση όλων αυτών των όρων διαπλέκεται με ευαίσθητα μεν αλλά συγχρόνως κομβικά ζητήματα ιστορίας και εθνικής ταυτότητας.

Η επιφανής Βουλγάρα ιστορικός Μαρία Τοντόροβα σημει-

ώνει σ' ένα πολύ γνωστό βιβλίο της πως αγαπάει τη χώρα της χωρίς την υποχρέωση να αισθάνεται περηφάνια ή ντροπή γι' αυτήν. Πρόκειται για μια στάση που μοιράζομαι μαζί της γιατί πιστεύω πως τόσο η ακλόνητη (και επομένως τυφλή) περηφάνια όσο και η μόνιμη αίσθηση κατωτερότητας, ντροπής αποπροσανατολίζουν, διαστρεβλώνοντας την αντίληψή μας για την ιστορική πορεία της χώρας.

Επιχειρώ, λοιπόν, να ερμηνεύσω την ιστορία της Ελλάδας συνδυάζοντας την εμπειρία και το ένστικτο ενός άμεσα εμπλεκόμενου, ενεργού πολίτη της χώρας με την πιο αποστασιοποιημένη ματιά ενός ακαδημαϊκού δασκάλου που ζει και εργάζεται στο εξωτερικό για πάνω από είκοσι χρόνια. Συγχρόνως, ως πολιτικός επιστήμονας με ειδίκευση στη συγκριτική πολιτική, στοχεύω στη σύνθεση του ειδικού με το γενικό. Επομένως, η ερμηνεία που επιχειρώ στο βιβλίο αυτό προσπαθεί να εντάξει την πορεία της Ελλάδας μέσα σε ευρύτερες θεματικές, όπως ο εθνικισμός, η συγκρότηση του κράτους, ο εμφύλιος πόλεμος, ο αυταρχισμός, η δημοκρατία, η πόλωση, ο λαϊκισμός και, πάνω από όλα, η διαδικασία του εκσυγχρονισμού, η προσπάθεια, δηλαδή, της μεταλλαγής των πολιτικών θεσμών και των κοινωνικών πρακτικών μιας χώρας έτσι ώστε να προσεγγίσουν το γίνεσθαι των χωρών εκείνων που θεωρούνται «ανεπτυγμένες» και άρα επιτυχημένες – ή με άλλα λόγια ελεύθερες και ευημερούσες.¹

Η κεντρική θέση του βιβλίου αυτού είναι πως η Ελλάδα αποτελεί μια ιδιόζουσα περίπτωση «πρωτοποριακής» χώρας, με την έννοια πως υπήρξε ένας πρώιμος φορέας «ύστερου εκσυγχρονισμού». Τι εννοώ μ' αυτό; Η Ελλάδα δεν ανήκει ούτε στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής που υπήρξαν «πρώιμοι εκσυγχρονιστές», αλλά ούτε και στις

λεγόμενες «μετα-αποικιακές χώρες» που επιχειρήσαν το άλμα του εκσυγχρονισμού πολύ αργότερα, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Βρίσκεται λοιπόν σε ένα μεταίχμιο και ουσιαστικά προαναγγέλλει το μεγάλο πείραμα του «ύστερου εκσυγχρονισμού». Από την άποψη αυτή, η ιστορική της εμπειρία έχει ενδεχομένως το χαρακτήρα υποδείγματος, χωρίς αυτό να σημαίνει βέβαια πως τη χαρακτηρίζει κάποιου είδους μοναδικότητα.

Στη διάρκεια της ιστορίας της, η Ελλάδα ανέλαβε να υλοποιήσει μια σειρά από εξαιρετικά φιλόδοξα εγχειρήματα σε τέσσερα τουλάχιστον πεδία: στην οργάνωση της κοινωνίας, στη συγκρότηση του κράτους, στον εκδημοκρατισμό των πολιτικών της θεσμών και στην ανάπτυξη της οικονομικής της δραστηριότητας. Πρόκειται για τα εγχειρήματα εκείνα που ανήκουν στην καρδιά της έννοιας του εκσυγχρονισμού. Η επισκόπησή τους αναδεικνύει ανάγλυφα τις μεγάλες προκλήσεις που εγείρει η μεταφύτευση των θεσμών της Δύσης σε χώρες που δεν είχαν ούτε την ιστορική της εξέλιξη ούτε την πολιτισμική της συγκρότηση, ενώ συγχρόνως προσφέρει μια συνοπτική περιγραφή των προκλήσεων που συνεπάγεται η προσπάθεια του αναπτυσσόμενου κόσμου να προσεγγίσει τη νεωτερικότητα. Από την άποψη αυτή, θεωρώ πως η ιστορία της Ελλάδας παρουσιάζει ένα ευρύτερο ενδιαφέρον.

Παρά τις τεράστιες δυσκολίες και τα αναπόφευκτα ελλείμματα του εκσυγχρονιστικού άλματος που επιχειρήσε η χώρα, δεν είναι υπερβολικό να λεχθεί πως η προσπάθειά της στέφθηκε εν πολλοίς με επιτυχία. Γράφοντας το 1978, ο περίφημος Καναδός ιστορικός William H. McNeill παρατηρούσε πως «αν λάβουμε ως κριτήριο την ικανοποίηση των ανθρώπινων επιθυμιών και φιλοδοξιών, τότε η ανάπτυξη της Ελλάδας κατά την τελευταία τριακονταετία πρέπει να θεωρηθεί μια απίστευ-

τη περίπτωση επιτυχίας. Πράγματα που φάνταζαν αδύνατα το 1945 έχουν γίνει πραγματικότητα για εκατομμύρια Έλληνες». Και κατέληγε στο συμπέρασμα πως «η μεταμόρφωση του ανθρώπινου βίου δεν έχει προηγούμενο στην ελληνική ιστορία. Επηρέασε το σύνολο του πληθυσμού μέσα σε μία μόνο γενιά».²

Αντιλαμβάνομαι πως ο χαρακτηρισμός της έκβασης του εκσυγχρονιστικού εγχειρήματος της Ελλάδας ως επιτυχίας θα κινδύνευε να προκαλέσει την έκπληξη των καλόπιστων και την ειρωνεία των κακόπιστων αναγνωστών, καθώς εκφέρεται στο πλαίσιο μιας τρέχουσας συγκυρίας που εύκολα μπορεί να περιγραφεί από δυσάρεστη έως τραγική. Εξηγούμαι λοιπόν.

Είναι γεγονός πως η ελληνική ιστορία χαρακτηρίζεται από μια μεγάλη αντίφαση. Από τη μία, η ιστορία της είναι γεμάτη από μεγάλες καταστροφές επικών διαστάσεων – και η κρίση που ξέσπασε το 2009 δεν είναι παρά η πιο πρόσφατη από αυτές. Από την άλλη όμως, είναι εξίσου αλήθεια πως η Ελλάδα κατάφερε τον μεγάλο άθλο να εισέλθει στην πιο κλειστή λέσχη του κόσμου, εκεί που ανήκουν οι πιο ελεύθερες, πλούσιες και ανεπτυγμένες χώρες της υφηλίου. Παρά την τεράστια οικονομική κρίση που βιώνει την τελευταία πενταετία, παραμένει με απόσταση η πιο πλούσια χώρα στην ευρύτερη της γεωγραφική περιφέρεια. Παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι κάτοικοί της, εξακολουθούν να απολαμβάνουν μια εν πολλοίς αξιοζήλευτη, με βάση τα παγκόσμια πρότυπα, ποιότητα ζωής. Σε αντίθεση δηλαδή με τη συντριπτική πλειονότητα των χωρών που επιχείρησαν το άλμα του ύστερου εκσυγχρονισμού, η Ελλάδα δεν τα κατάφερε και άσχημα. Πώς μπορεί λοιπόν να εξηγηθεί αυτή η μεγάλη αντίφαση ανάμεσα στα επιτεύγματα και τις καταστροφές της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας;

Προσπαθώντας να λύσω το γρίφο της σχέσης των μεγάλων

καταστροφών με τα εξίσου μεγάλα επιτεύγματα της χώρας, εντόπισα μια σειρά εφτά ιστορικών κύκλων που χαρακτηρίζονται από παράλληλα άλματα και πτώσεις. Οι κύκλοι αυτοί ξεκινούν με υπερφιλόδοξα εγχειρήματα που καταλήγουν σε καταστροφικές αποτυχίες. Διαπίστωσα όμως πως, τουλάχιστον στους έξι προηγούμενους κύκλους, οι αποτυχίες αυτές δεν κατάφεραν να εξαλείψουν τα κεκτημένα των αλμάτων και αυτό γιατί, λόγω της διεθνούς τους εμβέλειας, προκάλεσαν εξωτερικές επεμβάσεις που τελικά διέσωσαν τη χώρα από τα χειρότερα, εξασφαλίζοντας τις προϋποθέσεις για το επόμενο μεγάλο άλμα. Κατά παράδοξο τρόπο, κάθε κύκλος δημιουργίας και καταστροφής έφερνε την Ελλάδα όλο και πιο κοντά στον μεγάλο της στόχο, που δεν ήταν άλλος από τη μεταλλαγή της σε μια σύγχρονη, ευημερούσα δημοκρατία.

Η πρόκληση που έθεσα στον εαυτό μου ήταν ο εντοπισμός της βαθύτερης λογικής που διέπει την ιστορική μας πορεία ως έθνους. Η καταγραφή μιας σειράς υπερφιλόδοξων εγχειρημάτων, αναπόφευκτων καταστροφών και ξένων διασώσεων με θετική σε γενικές γραμμές έκβαση συνιστά το θεμέλιο του σχήματος στο οποίο κατέληξα και το οποίο προτείνω, όπως και η κωδικοποίηση των σύνθετων αυτών διεργασιών σε εφτά μεγάλους ιστορικούς κύκλους.

Στάθης Ν. Καλύβας

Μια σφαιρική και ρηζικέλευθη αποτίμηση της ιστορικής πορείας της σύγχρονης Ελλάδας που εντάσσει τη σημερινή κρίση σε ένα πλαίσιο ιστορικής διάρκειας, από την κατάκτηση της ανεξαρτησίας ως σήμερα. Ο καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Yale Στάθης Ν. Καλύβας με το βιβλίο αυτό επεκτείνει την ερμηνευτική του ματιά σε ολόκληρη την ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας και μας οδηγεί σε μια βαθύτερη κατανόηση της κρίσης που ξεκίνησε το 2009, αφήνοντας συγχρόνως να διαφανεί κι ο σπόρος της αισιοδοξίας για το μέλλον.

ISBN 978-960-569-334-3

Κωδ. μιλ/σης 25.068

www.epbooks.gr